

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA GENDERLIK
TUSHUNCHASINI O'RGATISH

Rahmonqulova Gulhayo To'raqul Qizi

Navoiy shahar 24 – sonli “Qaldirg’och”

Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha ta'lim yoshida bolalarda genderlik tushunchasining paydo bo'lishi, mazmun – mohiyati, maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim – tarbiya jarayonidagi ahamiyati xususidagi fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ta'lim – tarbiya, gender tushunchasi mazmuni, maktabgacha ta'limda genderlik xususiyatlari, oila, psixologik rivojlanish.

TEACHING THE CONCEPT OF GENDER TO PRESCHOOL CHILDREN

Abstract: this article presents ideas about the emergence of the concept of gender in children at preschool age, its content and essence, the importance of preschool educational organizations in the educational process.

Key words: preschool education, education - upbringing, the content of the concept of gender, gender characteristics in preschool education, family, psychological development

KIRISH

Maktabgacha ta'lim va tarbiya – bolalarga ta'lim-tarbiya berishga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, yetuk, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek, bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz ta'lim turidir. Bilamizki, so'ngi yillarda maktabgacha ta'lim tashkilotlari yanada rivojlanib bormoqda. Maktabgacha ta'lim tizimiga qo'yilgan talablar ham yetarlicha. Xuddi shu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda 2017-2021-yillarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-27-07-son qarorining asosiy maqsadi Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarmog'ini kengaytirish malakali pedagogik kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tadbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanish shart-sharoitlarini yaratishdan iboratdir.

Bugungi kunda ta'lim-tarbiya ishlarini takomillashtirish, uni jahon andozalari darajasiga ko'tarish, fan sohasidagi yangiliklarni amaliy hayotga tatbiq etish muhim masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish, ularda fan asoslariga nisbatan bilim, ko'nikma, malakalarni shakllantirish davlat siyosatining

ustuvor vazifalaridan hisoblanadi. Ayniqsa maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, bolalarning sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanishini ta'minlash, maktabgacha ta'lim xizmatlarining nodavlat sektorini rivojlantirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2018 yil 30 sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3955-son qaroriga asosan maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, bolalarning sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrovini oshirish, undan teng foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash, mazkur sohada davlat-xususiy sherikligini rivojlantirish, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning sog'lom va balanslashtirilgan ovqatlanishini, sifatli tibbiy parvarishini ta'minlash bugungi kunda ta'lim tizimining eng yuqori bo'g'ini bo'lgan maktabgacha ta'lim tizimida yosh avlodni tarbiyalash masalasi ko'ndalang turadi. Xuddi shuningdek, yaqin yaqin yillarda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802 qarorining asosiy maqsad va vazifalaridan etib: -maktabgacha ta'lim tizimini zamonaviy talablarga asoslangan holda tashkil etish, bolalarni sog'lom va har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazish, ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalash, ustuvor vazifalardan biri etib belgilangan

Ularning tarbiyasidagi aynan axloqiy xatti-harakatlarini psixologik jihatdan shakllantirish bugunning dolzarb masalasiga aylanib bormoqda. Maktabgacha tarbiya yoshidagi davr shu qadar mazmundor va faol davrdirki, bu davr bolaning kelgusi o'sishida albatta o'z aksini qoldiradi. Shuning uchun maktabgacha yoshidagi davr ta'sir o'tkazish kuchi jihatidan g'oyat mas'uliyatlidir. Maktabgacha tarbiya yoshiga yetgach, uning psixik taraqqiyotida jiddiy o'zgarishlar yuzaga keladi.

ASOSIY QISM

Farzandlar tarbiyasida oilaviy munosabatlarni o'rniga alohida e'tibor berish nuqtai nazardan qaralsa, oiladagi ota ona munosabatlarining ijtimoiy xarakteri asosiy rol o'ynaydi. Negaki "qush uyasida ko'rganini qiladi"- degan naql bekorga aytilmagan. Ota-ona munosabatalaridagi ayrim salbiy xolatlar farzand tarbiyasiga ham salbiy ta'sir etishi mumkin, bunday holatlarda bolani psixologik zo'riqishi kuchayishi va ularda turli kasalliklarga moyilliklar ortishi mumkin. Farzanddagi oilaviy ustanovkalar va tarbiya mezonlariga mos ijobiy yoki salbiy tasavvurlar shakllantirish, avvalo, shu oilada ustuvor hisoblangan munosabatlar xarakterining negiziga, ya'ni "Ota-ona – farzand" munosabatlari tizimidagi emotsional yaqinlikni shakllanishi va farzand tarbiyasiga ta'siri, oiladagi demokratiklik yoki liberallilik tamoyiliga bog'liq tarzda shakllanishi mumkin.

Tarbiya jarayonida bolaning yoshga xos psixologik xususiyatlari o'ziga xoslikka

ega bo'lib, ulardagi o'zaro genderlik xususiyatining kamayishiga, nizoli vaziyatni idrok qilish darajasining pasayishiga zamin yaratishi va bunda ona shaxsining roli yetakchi bo'lishi mumkin.

Milliy urf-odatlar, tushunchalar va ko'nikmalarga ko'ra genderlik masalasi bola tug'ilmasdan avval boshlanadi. Bolasining o'g'il ekanini bilgan ona uning harakatlarini boshqacha tasvirlay boshlaydi. O'g'il bola bo'lsa, uni "harakatchan" va "kuchli" deb tasvirlashadi, agar ona bolaning jinsini bilmasa, uning harakatlarini bunday tasvirlamaydi.

Bolaning holatini skrining qilish imkoniyati paydo bo'lgandan beri ota-onalar beradigan birinchi savol uning jinsi haqida bo'ladi. Undan avval to'g'ri chiqishiga dalillar bo'lmasa ham, onaning qorin shakliga qarab bola jinsini taxmin qilishgan.

YAnada nozikroq jihati o'g'il va qiz bolalarni tasvirlashda, hatto ularning xulqi bir xil bo'lganda ham, qo'llaydigan so'zlarimizdir.

Bolalarning qanday o'ynashi ularning ulg'ayishida ulkan rol o'ynaydi. Bu bolalarning ilk ko'nikma va qiziqishlari qanday shakllanishi bilan bog'liq. O'g'il bolalarga kubiklar qurishga, qiz bolalarga qo'g'irchoqlar parvarishlashga qiziqtirish kuzatiladi.

O'yinda nimani his qilish ayniqsa muhim. "Agar ma'lum bir tur mahoratni rivojlantiradigan o'yinchoqlarni aholining yarmiga bersangiz, bu yarim aholi o'sha tur mahoratni rivojlantirishi va shunga qiziqishini anglatadi", deydi Kentuki universitetidan psixologiya professori Kristia Braun.

Bolalar ham detektivga o'xshaydi, yon atrofni kuzatib, o'zi qaysi toifaga mansubligini aniqlaydi. Qaysi jinsga mos kelishini bilgach, o'sha jinsga mansub ko'rilgan barcha narsaga o'zini uradi.

Mana nima uchun ikki yoshdanoq qizlar pushti rangga intilsa, o'g'il bolalar undan qochadi. Men bunga o'z shaxsiy hayotimda, ikki yoshli qizim o'g'il bolalarga xos bo'lgan narsalardan qochishga uringanini ko'rganimda guvoh bo'ldim. Vaholanki, unga avval boshdanoq gender xosligi bilinib turgan liboslarni kiydirmas edim.

O'ynashi uchun o'g'il bolalarga odatda qo'g'irchoq berishmaydi. Ammo berilganda, ular ham qo'g'irchoqlarga xuddi qizchalardek g'amxo'rlik qilishadi

Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'z jinsini bu qadar erta bilib olishi hayratlanarli emas, ayniqsa, ota-onalar va do'stlar bolalarga jinsiy xoslangan o'yinchoqlarni juda erta berganda.

Bolalar o'zlarining qaysi "jinsiy qabila"ga mansubligini tushunganda, jinsiy belgilarga e'tiborli bo'lib qoladi, deb tushuntiradi Melburn universitetidan psixolog Kordeliya Fayn. Bu esa ularning xulqiga ta'sir qiladi.

Masalan, o'yinchoqning qanday shaklda sovg'a qilinishi ham bolaning unga qiziqishini o'zgartiradi. Qizlar agar rangi pushti bo'lsa, o'g'il bolalarning o'yinchog'iga ham qiziqib qolishi mumkin.

Buning o'ziga xos oqibatlari bo'ladi. Agar siz o'g'il bolalarga emas, qizlarga qo'g'irchoq yoki kosmetika to'plamlarini bersangiz, uning qiziqishlari shu narsalarga yo'naladi. O'g'il bolalarni esa avtomashina yoki turli asbob anjomlar yordamida qiziqishini faolroq harakatlarga yo'naltirish mumkin.

XULOSA

Hozirgi vaqtda gender ta'limning dolzarbligi juda katta, chunki gender ta'limi dasturining yo'nalishi, shuningdek, zamonaviy jamiyat erkaklar va ayollarning jinsiga qarab faqat bir qator afzalliklarga ega bo'lishuga mutqalo qarshi ekanligini hisobga oladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida gender ta'limi barchamiz o'g'il bolalar nafaqat bukilmas iroda va mushaklarni namoyon etishini xohlashimizni talab qiladi. Shuningdek, o'g'il bolalar va erkaklar vaziyatga qarab mehribon bo'lishlarini, yumshoq, sezgir, boshqalarga nisbatan ehtiyotkorona munosabatda bo'lishni, qarindoshlar va do'stlarni hurmat qilishni xohlaymiz. Va ayollar o'zlarini isbotlashlari, martaba qurishlari mumkin, lekin ayni paytda ayolliklarini yo'qotmaydilar. Ko'rinishidan oilada gender ta'limi ayollar va boshqa ayollarga qarganda yaxshi martaba qilish ehtimoli ko'proq, lekin ko'pincha yolg'iz qolishadi, nevrozlar, ginekologik kasalliklardan aziyat chekishadi.

Ayol xulq-atvori bo'lga erkaklar muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, shubhali, oilada ruxsasiz, asab kasalliklari, yurak-qon tomir tizimi va oshqozon-ichak trakti kasalliklaridan aziyat chekishadi.

Sizning o'g'lingiz yoki qizingiz ulg'ayishi va haqiqiy erkak va ayol, baxtli baxtli bo'lishi uchun siz ularni bolalikdan gender tamoyiliga ko'ra tarbiyalashni boshlashingiz kerak. Shuni doimo yodda tutish kerakki, o'g'il va qizlar go'daklikdan boshlab turli xil eshitish, ko'rish, gapirish va his qilishdir. Qizlar ko'pincha itoatkor, o'g'il bolalar esa ajralib turishni xohlashadi; qizlar samaraliroq, o'g'il bolalar esa ma'lumotni asosan ko'rish, qizlar esa quloq orqali qabul qiladilar. Siz farqlarni cheksiz sanashda davom etishingiz mumkin.

Hozirgi vaqtda bolalarning gender ta'limi muammosi juda dolzarb masalalardan biriga aylanib qolgan. Buning sabablari orasida quyidagilar mavjud:

- jinsarni birashtirish, erkakarni feminizasiya qilish va ayollarni erkaklashtirish;
- yoshlar o'rtasida nomaqbul xulq-atvor shakllarining o'sishi;
- yolg'izlik va nikoh munosabatlarining beqarorligi bilan bog'liq muammolarning o'sishi.

Gender ta'limining dozarbligi, shuningdek, mahalliy pedagogika asosan bolaning psixologik va yoshiga xos xususiyatlariga qaratilganligi bilan bog'liq, garchi ko'plab o'qituvchilar allaqachon psixofiziologik xususiyatlardagi farqni hisobga olishni boshlagan bo'lsalar ham turli jinsdagi bolalarning intellectual qobiliyatlari va idrok etish usullari, ehtiyojlari va ijtimoiy xulq-atvor maktabgacha ta'lim tizimi katta

moliyaviy ta'minlangan va uyda oilalarning katta qismi to'liq bo'lmagan oilalarda o'sadi. Bu holat, ayniqsa, o'g'il bolalar uchun juda salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mead M. Sex and Temperament three Primitive Societies. 1935. N.Y.
2. Nurmonov A. Lingvistik tadqiqot metodologiyasi va metodlari. –T.: Akademnashr, 2011.
3. A.Nurmonov, B.Yo'ldoshev. Tilshunoslik va tabiiy fanlar. – T. “SHarq”, 2001.
4. Nurmonov, SH.Iskandarova. Tilshunoslik nazariyasi. – T., “Fan”, 2008.
5. Alpatov V.M. Yaponiya. Язык и общество. М., 1988.
6. Bendas T.V. Gendernaya psixologiya. – M. 2006.
7. Bogin G.I. Obretnie sposobnosti ponimat: Vvedenie v filologicheskuyu germeneytiku / G.I.Bogin. – Tver, 2001.
8. Bochkarev A.E. Semanticheskij slovar / A.E.Bochkarev. – Nijniy Novgorod: Dekom, 2003.
9. Voronina.O.A. Teoretiko-metodologicheskie osnovy gendernyx issledovaniy //
10. Teoriya i metodologiya gendernyx issledovaniy. Kurs leksiy / Pod общ. red. O.A.Voroninoy. – M.: MSGI – MVSHSEN – MFF, 2001.
11. Gadamer G. Istina i metod: Osnovy filosofskoy germeneytiki. (Per. s nem)/Gans-Georg Gadamer. – M.: Progress, 1988.